

МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ ПЛЮЩЕННЯ ЗЕРНА

Саксон О.В.

здобувач вищої освіти ступеня Магістр

Лапенко Т.Г.

к.т.н., доцент кафедри безпеки життєдіяльності, доцент

Дрожчана О.У.

старший викладач кафедри безпеки життєдіяльності

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава, Україна

При дослідженні режимів виробництва пластівців із зерна обробляли зерно ячменю та гороху. Методика проведення досліджень була наступною. Зерно зволожували водою в змішувачі лопатевого типу та направляли в бункер для відволоження. Кількість води, що додається в змішувач, розраховували виходячи із вихідної та заданої вологості за формулою [1]:

$$M = \frac{Q(W_2 - W_1)}{100 - W_2} \quad (1)$$

де Q - продуктивність лінії, кг/год.;

W_1 - початкова вологість зерна, що надходить на зволоження, %;

W_2 - вологість, до якої необхідно довести зерно внаслідок зволоження, %;

100 - максимальний вміст води у продукті, %.

Потім зерно пропарювали у пропарювачі лопатевого типу до температури 80-100 °С. Тиск пари становив 0,22-0,32 МПа, температура - 130-140 °С, витрата пари - 120-220 кг/т (1,320-2,420 кг/кг·хв). Плющення пропареного зерна проводили на двовалковій плющилці при швидкості обертання валків 11,4 м/с та 7,6 м/с. Для отримання пластівців різної товщини змінювали зазор між валками у межах від 0,1 до 1,0 мм. Сушіння пластівців проводили на сушарці з ситом, яке розташоване під нахилом, під час продування гарячого повітря через шар пластівців. Потік гарячого повітря подавався вентилятором через паровий калорифер. Температура сушильного агента становила 95-98 °С, час сушіння - 7-13 хв. Сушіння здійснювали до вологості пластівців 8-12% .

Вибір інтервалів зміни факторів обумовлений технологічними умовами процесу плющення, технічними характеристиками плющильної машини. При проведенні досліджень як критерій оцінки ефективності процесу плющення приймали вміст розчинних вуглеводів у пластівцях ячменю та гороху Y . Факторами, що варіюються були:

X_1 - вологість зволоженого продукту, %;

X_2 - тривалість пропарювання, хв.;

X_3 - вологість пластівців, %;

X_4 - зазор між валками, мм.

Всі ці фактори сумісні та некорельовані між собою. Межі зміни досліджуваних факторів наведено у таблиці 1.

Вибір критерії оцінки – вміст розчинних вуглеводів у пластівцях Y обумовлений їх найбільшою значимістю для процесу плющення. Він визначає глибину фізико-хімічних змін поживних речовин під час плющення.

Програма досліджень була закладена у матрицю планування експерименту [2].

Таблиця 1 - Межі зміни вхідних факторів

Умови планування	Межі зміни факторів			
	X_1 , %	X_2 , год.	X_3 , %	X_4 , мм
Основний рівень	18	4	5,5	0,7
Інтервал варіювання	0,5	0,5	0,3	0,1
Верхній рівень	20	6	12,8	1,0
Нижній рівень	16	2	4,8	0,3
Верхня «зіркова точка»	18,0	4,8	8,8	0,8
Нижня «зіркова точка»	17,0	3,7	5,2	0,6

Для дослідження було обрано дробовий факторний експеримент 2^{5-1} з дробовою реплікою $X_5 = X_1X_2X_3X_4$. Порядок дослідів ранжували за допомогою таблиці випадкових чисел, що унеможливило вплив неконтрольованих параметрів на результати експерименту.

При обробці результатів експерименту було застосовано такі статистичні критерії: перевірка однорідності дисперсії – критерій Кохрена, важливість коефіцієнтів рівнянь регресії – критерій Стюдента, адекватність рівнянь – критерій Фішера [2].

Взаємозв'язок чотирьох основних технологічних параметрів, що визначають ефективність обробки зерна зволоженням, пропарюванням і плющенням, апроксимований рівнянням множинної регресії. Встановлено, що найбільшу адекватність мають квадратичні моделі.

Отримані наступні рівняння регресії:

Для пластівців із зерна ячменю:

$$Y = 0,753 + 0,9936X_1 + 0,5131X_2 - 0,2296X_3 - 8,7635X_4 - 0,02128X_1^2 + 0,00037X_1X_2 - 0,0712X_1X_3 - 0,1375X_1X_4 - 0,03398X_2^2 - 0,01929X_2X_3 + 0,15007X_2X_4 + 0,3142X_3^2 - 0,06841X_3X_4 + 1,56X_4^2 \quad (2)$$

Для пластівців із гороху:

$$Y = 28,27 - 0,2009X_1 - 0,6209X_2 + 1,049X_3 + 5,4798X_4 - 0,03656X_1^2 + 0,08313X_1X_2 + 0,01402X_1X_3 - 0,8086X_1X_4 + 0,02883X_2^2 + 0,1876X_2^2 - 2,4914X_2X_4 - 0,08577X_3^2 - 2,6801X_3X_4 + 21,805X_4^2 \quad (3)$$

Через малі обсяги вибірки рівняння (2) і (3) являють собою практично функціональні квадратичні залежності при коефіцієнті кореляції $R=1,0$. Середнє квадратичне відхилення становило 0,4999, критерій Фішера $F = 0,8199$, середня відносна помилка - 6,3%.

Рішення отриманих рівнянь регресії дозволило визначити раціональні режими, за яких має місце найбільша ефективність процесу зволоження, пропарювання та плющення пластівців ячменю та гороху (табл. 2).

Таблиця 3.5 – Раціональні режими плющення ячменю та гороху

Найменування зерна	Вологість зволоженого водою зерна, %	Час відволожування, год.	Температура пропареного зерна, °С	Зазор між валками плющилки, мм
Ячмінь	16,0-17,0	2-3	95-100	0,3-0,6
Горох	17,0-19,0	4-6	95-100	0,8-1,0

В таблиця 2 представлені раціональні значення факторів, що забезпечують найкращі умови роботи обладнання та найбільші значення вмісту розчинних і легкогідролізованих вуглеводів.

Аналіз рівнянь регресії (3.2) - (3.3) дозволяє виділити фактори, що найбільше впливають на аналізований процес. Ступінь впливу параметрів відносно один одного $b_1 = - 0,4$; $b_2: b_3 = 4,2$; $b_2: b_4 = - 9,8$; $b_2: b_5 = - 0,9$; причому знак плюс перед коефіцієнтом при лінійних членах вказує на те, що зі збільшенням вхідного параметра значення вихідного параметра збільшується, а знак мінус - зменшується.

На вміст розчинних вуглеводів у пластівцях, найбільший вплив має конструктивний параметр, найменший – коефіцієнт живого перерізу матриці.

Отримані рівняння (2), (3) нелінійні.

Таким чином, в результаті виконання дослідів отримано інформацію про вплив факторів і побудовано математичну модель процесу, що дозволяє розрахувати вміст розчинних вуглеводів у пластівцях усередині обраних інтервалів варіювання вхідних факторів.

Список використаних джерел

1. Дяченко Л.С., Бомко В.С., Сивик Т.Л. Основи технології комбікормового виробництва: навч. посіб. Біла Церква, 2015. 306 с.
2. Вовк В. М., Зомчак Л.М Оптимізаційні методи і моделі: навч. посібн. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 360 с.